

ЗА ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ПОПУЛЯРНИ ИКОНОГРАФСКИ ТИПОВЕ НА БОЖЕСТВА В РИМСКАТА СКУЛПТУРА ОТ БЪЛГАРИЯ

Марина Колева

Резюме: В настоящата статия ще бъде обърнато внимание на копирането на известни иконографски типове на божества на вотивни релефи от римската епоха, намерени в България. Дискутираните релефи споделят една обща характеристика и това е съчетаването на иконографската схема на една представена в движение, динамична, ловуваща Диана със статични иконографски типове на другите божества като Аполон и Дионис. При друг споменат релеф са изобразени няколко божества – Силван в спокойна поза, ловуваща Диана и танцуващи Три нимфи. Това са иконографски типове, които са включени в стандартния репертоар на скулпторите и в същото време са най-широко разпознавани в провинциалното общество на Римска Тракия. В този смисъл и с масовата им и повсеместна употреба може да се постави въпрос, дали те са станали един вид “шаблони”? „Шаблони“, които се ползват винаги, когато е нужно, в различни комбинации, като не се търси непременно обща композиция или отношение между изображенията. А по-скоро акцентът е върху религиозната връзка в култовете на божествата и върху разпознаемостта на образите, основни за култовото действие, при което се използват тези релефи.

Ключови думи: вотивни релефи, римско изкуство, римска скулптура, Римска Тракия

В настоящата статия ще бъде обърнато внимание на копирането на познати и често срещани иконографски типове на божества на вотивните релефи от римската епоха, намерени в България.

Ще бъде разгледана една от най-популярните, предпочитани и често копирани иконографии на Артемида/Диана в римската императорска епоха, а именно на типа Версай. При този тип богинята е представена облечена с къс хитон и мантия, препасана върху него. Тя е в движение, направила крачка напред с левия си крак. С лявата ръка държи лък, а дясната протяга към колчана със стрелите на гърба си. Може да бъде придружена от куче.¹

¹ **Kahil**, Lilly. Artemis. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 1984, II, p. 645; **Simon**, Erika. Diana. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 1984, II, S. p. 805-806.

Оригиналът се датира в IV в. пр.Хр. и по традиция се приписва на Леохар². В някои по-късни научни изследвания се изключва от творчеството на Леохар и от това на Праксител, но се запазва датировката на оригинала в IV в. пр.Хр. или най-късно в ранноелинистическата епоха.³

Изображения с подобна иконография на Артемида/Диана се срещат често сред паметниците в римските провинции Долна Мизия, Тракия и Македония, като са изработени в кръгла скулптура и в релеф. Примери могат да се открият сред скулптурата в светилището при Монтана, където са намерени малки по размери статуи⁴, които са скромни реплики на типа и имат близко сходство с някои от копията му.⁵

Изображения на богинята с подобна иконография се срещат често сред римските votivни релефи от Долна Мизия и Тракия⁶. А също и в различни варианти в провинция Македония, като част произхождат от областта по Средна Струма.⁷ Тук ще цитирам един паметник от с. Оряховица, Плевенско.

² **Kahil**, Lilly. Artemis... p. 645; **Bieber**, Margarete. *Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art*. New York: New York University Press, 1977, p. 74, fig. 246-248.

³ **Ridgway**, Brunilde. *Forth-Century Styles in Greek Sculpture*. Madison: University of Wisconsin Press, 1997, p. 249; **Ridgway**, Brunilde. *Hellenistic Sculpture I. The Styles of ca. 331-200 B.C.* Madison: University of Wisconsin Press, 1990, 93-95, n. 37.

⁴ **Огненова-Маринова**, Люба. Скулптурата от светилището на Диана и Аполон. В: Велков, В. (ред.) *Монтана I*. София: Издателство на Българската академия на науките, 1987, 1, с. 41, 43-45, обр. 6-7. [**Ogdenova-Marinova**, Lyuba. *Skulpturata ot svetilishteto na Diana i Apolon*. In: Velkov, V. (ed.) *Montana I*. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, 1987, 1, p. 41, 43-45, fig. 6-7.].

⁵ **Kahil**, Lilly. Artemis... p. 645, No 251, 253, 256; **Simon**, Erika. Diana... p. 805-806, No 27, 27a 27 d.

⁶ **Стоянов**, Тотко. *Култът към Артемида в Тракия VI в. пр. н. е. – IV в. от н. е. Автореферат*, София, СУ „Св. Кл. Охридски, 1986, с. 15-17. [**Stoyanov**, Totko. *Kultat kam Artemida v Trakiya VI v. pr. n. e. – IV v. ot n. e. Ph.D. diss. (abstract)*. Sofia, Sofia University St. Kliment Ohridski, 1986, p. 15-17]; **Ковачева**, Теодора. Необнародвани паметници на Диана. *Археология*, 1987, № 4, с. 56. [**Kovacheva**, Teodora. *Neobnarodvani pametnitsi na Diana*. *Arheologiya*, 1987, no. 4, p. 56.]; Вълчев, Иван. *Извънградските светилища в римската провинция Тракия (I-IV в.)*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015, с. 132, 204-205, 325. [**Valchev**, Ivan. *Izvangradskite svetilishta v rimskata provintsia Trakiya (I-IV v.)*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2015, p. 132, 204-205, 325.].

⁷ **Дечев**, Димитър. *Култът на Артемида в областта на Средна Струма*. В: *Известия на Археологическия институт*, 1955, 19. (= *Сборник Гаврил Кацаров. Статии посветени по случай седемдесетгодишнината му, 4 октомври 1874 - 4 октомври 1944*), с. 94-110. [**Dechev**, Dimitar. *Kultat na Artemida v oblastta na Sredna Struma*. In: *Izvestiya na Arheologicheskaya institut*, 1955, 19, 94-110. (= *Sbornik Gavril Katsarov. Statii posveteni po sluchay sedemdesetgodishninata mu, 4 oktombri 1874 - 4 oktombri 1944*), p. 94-110].

Фиг. 1. Вотивен релеф от с. Оряховица, Плевенско с изображение на Диана⁸

Диана е представена в същата иконография, като са изобразени две кучета, едното от които е захапало сърна. Разпространението на типа, неговите особености и популярността му в римските провинции на територията на днешна България е коментирано често в българската научна литература, но тук ми се иска да обърна внимание на един друг момент, свързан с него.

Става въпрос за няколко паметника, при които този така познат и често копиран тип на Диана се съчетава с изображения на други божества. Това може да бъде една отправна точка да се помисли върху репликирането на популярни иконографски типове в провинциалното римско изкуство.

Ще започна с един вотивен релеф от с. Брестовец, Плевенско.

⁸ **Ковачева**, Теодора. Необнародвани паметници... с. 55-57, обр. 3. [**Kovacheva**, Teodora. *Необнародвани паметници...* с. 55-57, fig. 3.]; **Ковачева**, Теодора. *Избрани скулптурни паметници от Регионалния исторически музей – Плевен. Каталог. Без място на издаване, 2014, с. 31, № 16* [**Kovacheva**, Teodora. *Selected Sculptural Monuments from the Regional Historical Museum in Pleven. Catalogue. 2014, p. 31, No 16.*].

Фиг. 2. Вотивен релеф от с. Брестовец, Плевенско с изображение на Диана и Аполон⁹

На него са представени Аполон и Диана, като изображението е придружено от надпис на латински език с имената на двете божества и това на посветителя.¹⁰ Паметникът е датиран във II-среда на III в.

Диана е изобразена в споменатата иконография в движение, с лък, посяга за стрела от колчана си. До левия ѝ крак е представена сърна, преследвана от куче. Аполон е показан гол, прав, фронтално разположен. Десният му крак е опорен, като левият е свит в коляното и поставен пред десния, като така краката леко се кръстосват. Дясната ръка е положена на главата и държи плектрон, а с лявата е облегал на китара, поставена отляво на подпора. Богът носи мантия, която се вижда зад него. До десния му крак е изобразен олтар. В основата си това изображение цитира Аполон Ликейски като поза и форма на тялото, но има и разлики,

⁹ **Ковачева**, Теодора. Избрани скулптурни...с. 35, № 20 [Kovacheva, Theodora. Selected Sculptural...p. 35, No 20].

¹⁰ **Кацаров**, Гаврил. Антични паметници из България. Известия на Българския археологически институт, 1926-1927, 4, с. 112-113, № 32, обр. 52. [Katsarov, Gavril. Antichni pametnitsi iz Balmariya. Izvestiya na Balgarskiya arheologicheski institut, 1926-1927, 4, p. 112-113, No 32, fig. 52.].

които се дължат на смесване с друг тип на Аполон. Такива комбинации са нещо характерно и обичайно за скулптурата в римската епоха. Това изображение се разполага в една голяма и разнообразна група от типове на Аполон Китаред, които са свързани с Аполон Лукейски.¹¹

Иконографският тип на Аполон Китаред, базиран на Лукейския тип, представя Аполон в спокойна поза, статичен, облеган на китара. От друга страна, типът на Диана е динамичен, раздвижен, придружен от ловна сцена. Въпреки съчетаването на тип в покой и такъв в движение, трябва да се признае, че има известна симетрия при вдигането/поставянето на дясната ръка до главата и при двете божества.

Подобно комбиниране на тип в движение на Диана и на статичен тип се среща при един вотивен релеф от светилището при Монтана, но богът в случая е Дионис.

Фиг. 3. Вотивен релеф от Монтана с изображение на Диана и Дионис¹²

¹¹ Подробно за оригинала и за репликите на типа от България у **Колева**, Марина. *Римска идеална скулптура от България*. София: Институт за изследване на изкуствата, 2017, с. 205-225. [**Колева**, Marina. *Rimska idealna skulptura ot Balgariya*. Sofia: Institut za izsledvane na izkustvata, 2017, p. 205-225.].

¹² **Александров**, Георги. Паметници от култа на Дионис в Монтана. *Археология*, 1990, № 1, с. 30, обр. 2. [**Aleksandrov**, Georgi. Pаметnitsi ot kulta na Dionis v Montana. *Arheologiya*, 1990, no. 1, p. 30, fig. 2.].

Диана в разглежданата тук иконография е представена в движение, с развята греха, с лък в ръце, придружена от куче. Тя е обърната към Дионис, като лъкът в протегнатата ѝ лява ръка почти опира в дясната ръка на Дионис.

Дионис е представен статичен, прав, насреща, наметнат с небрида, с лявата ръка държи тирс, а в дясната – съд. На главата си носи венец с гроздове. Гроздове са представени и отстрани на главата му. До него е изобразен брадат гол сатир. Образът на Дионис намира аналогии сред популярните типове на бога, срещани в римската епоха.¹³

Подобно изображение на Диана се вижда на друг релеф от Монтана, като там тя е представена заедно със Силван и Трите нимфи.

Фиг. 4. Вотивен релеф от Монтана с изображение на Силван, Диана и Трите нимфи¹⁴

Образите са били придружени от надпис, сега почти напълно заличен.¹⁵ Силван е изобразен прав, насреща, в спокойна поза, с дълга коса, брада и мустаци. Облечен е в препасан хитон и наметнат с мантия, закопчана на дясното рамо, обут е с високи обувки. С лявата ръка държи клонка с листа, а в дясната – косер. До него е представена Диана в спомената вече иконография. Между фигурите на Силван и Диана и зад богинята от

¹³ **Gasparri**, Carlo. Dionysos. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 1986, III, p. 433, 436, No 102, 123 b, 124 a.

¹⁴ **Александров**, Георги. Паметници от култа... с. 31, обр. 3. [**Aleksandrov**, Georgi. *Pametnitsi ot kulta...* p. 31, fig. 3.].

¹⁵ **Александров**, Георги. Паметници от култа... с. 31, обр. 3. [**Aleksandrov**, Georgi. *Pametnitsi ot kulta...* p. 31, fig. 3.].

лявата ѝ страна се виждат две животни, най-вероятно кучета. Трите женски фигури със сходна иконография са Трите нимфи, представени са прави, насреща, облечени са с дълги двойно препасани хитони. Те изглеждат почти идентични, като разлика се вижда при левия опорен крак на тази, която е разположена на края на релефа, а при другите две е десният. А също така двете крайни от тройката са вдигнали едната си ръка. Това е опитът да се представи движение на тези фигури. Паметникът е с добро качество, фигурите са представени с детайли, граперията е пластична. Като цяло стилът му е класицизиращ, стил характерен за времето на Антонините. Това отправя към датировка във втората половина на II в.

Споменатата иконография на Силван е традиционната римска иконография на това италианско божество. Тя се среща в този вид или с варианти, често сред вотивните релефи от провинция Долна Мизия, например при тези открити в с. Лиляче, Врачанско, с. Оряховица, Плевенско и Берковица. В тези части на Долна Мизия се наблюдава концентрация на подобни релефи с образа на Силван¹⁶. Релефи с изображения на бога са срещани по-рядко, но все пак присъстват и в провинция Тракия.¹⁷

Трите нимфи са представени в хороводен танц и като иконография този тип изображения следват образци от гръцкото изкуство. Това е една от характерните иконографии на нимфите в релефите от римската епоха в нашите провинции¹⁸.

Божествата са разположени на един вотивен паметник поради сходството във функциите им. Силван е почитан като бог, свързан с горите и дивата природа, освен това е покровител на дома, земеделието и растителността. Култът на Силван се свързва с този към нимфите, като се имат предвид нимфите на горите и дивата природа, но се ползва иконографията на популярните в Тракия Три нимфи. Диана е близка като функция до Силван като покровителка на природата¹⁹.

Релефите, които бяха дискутирани тук, показват някои общи черти. При тях е използвана една от най-характерните иконографии на Артемида/Диана през римската императорска епоха. Това, което

¹⁶ **Гочева**, Златозара. Култът на Силван в провинция Долна Мизия. *Археология*, 1993, № 2, с. 13-19, обр. 4, 6. [**Gocheva**, Zlatozara. Kultat na Silvan v provintsia Dolna Miziya. *Arheologiya*, 1993, no. 2, p. 13-19, fig. 4, 6.].

¹⁷ Пак там, с. 13. [Ibid., p. 13.].

¹⁸ **Карадимитрова**, Красимира. Паметници на култа на трите нимфи от Националния археологически музей. В: *Годишник на Националния археологически музей*, 1992, № 8, с. 191-193, обр. 4. [**Karadimitrova**, Krasimira. Pаметnitsi na kulta na trite nimfi ot Natsionalniya arheologicheski muzey. *Godishnik na Natsionalniya arheologicheski muzey*, 1992, no. 8, p. 191-193, fig. 4.].

¹⁹ **Гочева**, Златозара. Култът на Силван... с. 13, 17, 20. [**Gocheva**, Zlatozara. Kultat na Silvan...p. 13, 17, 20.].

прави впечатление, е съчетаването на иконографската схема на една представена в движение, динамична, ловуваща богиня, често придружена от ловна сцена между животни, със статични иконографски типове на другите божества като Аполон и Дионис. На релефа от Монтана с изобразените пет божества са комбинирани Силван в спокойна поза, ловуваща Диана и танцуващи Три нимфи.

При тези релефи се вижда едно свободно комбиниране на иконографските типове на божествата, без да е помислено за обща композиция и за отношението между фигурите. По-скоро на това свободно съчетаване може да се погледне като направено с цел образите на божествата да се разпознават лесно от хората, които са ги поръчали, дарили или видели в светилищата. Но освен че те са разпознаваеми, изборът им се дължи и на постоянното им присъствие в репертоара на майсторите, които ги изработват. Това са все пак едни от най-известните иконографии на боговете, циркулиращи в римското изкуство в империята. Дори може да се мисли за тези така популярни типове изображения като за един вид „шаблони“. От една страна, в работата на скулптурните ателиета се ползват свитъци с образци, като така са се пренасяли едни и същи сцени и фигури в различни паметници. С подобни свитъци се обяснява и наличието на сходни мотиви в мозайки, стенописи и скулптурни паметници²⁰. А, от друга страна, дори и да не става дума за копиране от подобни образци, тези иконографии присъстват в репертоара на местните майстори и се репликират често. Можем ли наистина да мислим, че подобни иконографски типове са толкова често възпроизвеждани и са се превърнали в „шаблони“?

Тук може да се привлече още един паметник, който е подобен на този от Монтана като съчетаване на изображения на божества, но се отбелязва и една съществена разлика. Става въпрос за вотивен релеф от с. Оряховица, Плевенско. Датиран е във втората половина на II в.²¹. Силван и Трите нимфи са с подобна иконография като на релефа от Монтана. Нимфите и този път са представени, докато танцуват, като за яснота тук десните ръце на две от тях са положени на раменете на съседната фигура. Диана е изобразена права, насреща, с лък в лявата ръка и посягаща за стрела към колчана с дясната. Това е различна от представената в

²⁰ **Birk**, Stine. Carving sarcophagi: Roman sculptural workshops and their organization. In: Kristensen, T., Poulsen, B. (eds.) *Ateliers and Artisans in Roman Art and Archaeology*. (=Journal of Roman Archaeology, Supplementary Series Number 92). Portsmouth, Rhode Island, 2012, 22, 25; **Moltesen**, Mette. *Catalogue. Imperial Rome II. Statues*. Ny Carlsberg Glyptotek. Copenhagen: Ny Carlsberg Glyptotek, 2002, p. 16, 23.

²¹ **Ковачева**, Теодора. Необнародвани паметници... с. 57, обр. 4. [**Kovacheva**, Teodora. *Neobnarodvani pametnitsi...* p. 57, fig. 4.]; **Ковачева**, Теодора. *Избрани скулптурни...* с. 39, № 55. [**Kovacheva**, Theodora. *Selected Sculptural...* p. 39, No 55.].

движение и дискутирана до този момент иконография на Диана, но и тя също е сред популярните на богинята²². Тук се отбелязва използване на друга позната иконография на Диана, но също така лесно разпознаваема. Това, според мен, е още едно доказателство как се комбинират и се заместват най-популярните иконографии на божествата.

Подобно наблюдение на съчетаване на образи може да се направи и върху друга група релефи, тези с представени митологични сюжети. При тях може да се види комбиниране, от една страна, на статични, стандартни, познати от много други паметници образи на боговете, например на Аполон Китаред или на Дионис, придружен от сатур и Пан. А от друга страна, сцена, която всъщност разказва и показва мита, съответно Метаморфозата на Дафне или спящата Ариадна. Тези комбинации от фигури и сцени не функционират като едно цяло на релефите и основните участници нямат досег един с друг, не кореспондират помежду си. Изборът на стандартното изображение на бога (Аполон, Дионис) е възможно да се дължи на това, че така той е разпознаван по-лесно, а и е показван с този образ и при други скулптурни паметници. Вероятно целта е лесно да се идентифицира митологичната сцена, тъй като изображението функционира в провинциална среда, където не всички, които виждат паметниците, са еднакво запознати с особеностите на гръко-римската култура и изкуство²³. Въпреки че тези случаи са различни, все пак може да се види обща закономерност, при която отново се избира най-разпознаваема иконография на божеството, независимо с какъв образ или сцена трябва да се съчетае.

В провинциално изкуство в Римска Тракия се копират най-популярните иконографски типове на божествата, които са и сред най-репликираните в римското императорско изкуство като цяло. В това число се разполагат дискутираните иконографии на ловуваща Диана, на Аполон Китаред, на Дионис със сатур. Това са типове, които са включени в стандартния репертоар на скулпторите и в същото време са най-широко разпознавани в провинциалното общество. В този смисъл и с масовата им и повсеместна употреба може да се мисли, че те са станали „шаблони“, които се ползват винаги, когато е нужно, като не се търси непременно обща композиция или отношение между изображенията. А по-скоро акцентът е върху религиозната връзка в култовете на божествата и върху разпознаваемостта на образа, основни за култовото действие, при което се използват тези релефи.

²² **Kahil**, Lilly. Artemis... p. 640-641, No. 190, 203; **Simon**, Erika. Diana... p. 801-802, No 18.

²³ **Koleva**, Marina. Greek Myths, Roman Art and the Thracians. In: *Ancient Thrace: Myth and Reality*. 13th International Congress of Thracology. Sofia (in print).

БИБЛИОГРАФИЯ

Александров, Георги. Паметници от култа на Дионис в Монтана. *Археология*, 1990, 1, с. 31-37. [Aleksandrov, Georgi. Pаметnitsi ot kulta na Dionis v Montana. *Arheologiya*, 1990, 1, p. 31-37.].

Вълчев, Иван. *Извънградските светилища в римската провинция Тракия (I-IV в)*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015. [Valchev, Ivan. *Izvangradskite svetilishta v rimskata provintsia Trakiya (I-IV v)*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2015.].

Гочева, Златозара. Култът на Силван в провинция Долна Мизия. *Археология* 1993, 2, с. 13-22. [Gocheva, Zlatozara. Kultat na Silvan v provintsia Dolna Miziya. *Arheologiya* 1993, 2, p. 13-22.].

Дечев, Димитър. Култът на Артемида в областта на Средна Струма. – *Известия на Археологическия институт*, 1955, 19. (= Сборник Гаврил Кацаров. Статии посветени по случай седмдесетгодишнината му, 4 октомври 1874 - 4 октомври 1944), с. 94-110. [Dechev, Dimitar. Kultat na Artemida v oblastta na Sredna Struma. – *Izvestiya na Arheologicheskiya institut*, 1955, 19, 94-110. (=Sbornik Gavril Katsarov. Statii posveteni po sluchay sedemdesetgodishninata mu, 4 oktombri 1874 - 4 oktombri 1944), p. 94-110].

Карадимитрова, Красимира. Паметници на култа на трите нимфи от Националния археологически музей. *Годишник на Националния археологически музей*, 1992, 8, с. 189 – 195. [Karadimitrova, Krasimira. Pаметnitsi na kulta na trite nimfi ot Natsionalniya arheologicheski muzey. *Godishnik na Natsionalniya arheologicheski muzey*, 1992, 8, p. 189 – 195.].

Кацаров, Гаврил. Антични паметници из България. *Известия на Българския археологически институт*, 1926-1927, 4, с. 81-121. [Katsarov, Gavril. Antichni pametnitsi iz Balgariya. *Izvestiya na Balgarskiya arheologicheski institut*, 1926-1927, 4, p. 81-121.].

Ковачева, Теодора. *Избрани скулптурни паметници от Регионалния исторически музей – Плевен. Каталог*. Без място на издаване, 2014. [Kovacheva, Theodora. *Selected Sculptural Monuments from the Regional Historical Museum in Pleven. Catalogue*. 2014.].

Ковачева, Теодора. Необнародвани паметници на Диана. *Археология*, 1987, 4, с. 55-60. [Kovacheva, Teodora. Neobnarodvani pametnitsi na Diana. *Arheologiya*, 1987, 4, p. 55-60.].

Колева, Марина. *Римска идеална скулптура от България*. София: Институт за изследване на изкуствата, 2017. [Koleva, Marina. *Rimaska idealna skulptura ot Balgariya*. Sofia: Institut za izsledvane na izkustvata, 2017.].

Огненова-Маринова, Люба. Скулптурата от светилището на Диана и Аполон. В: Велков, В. (ред.) *Монтана I*. София: Издателство на Българската академия на науките, 1987, 1, с. 37-54. [Ognenova-Marinova, Lyuba. Skulpturata ot svetilishteto na Diana i Apolon. In: Velkov, V. (ed.) *Montana I*. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, 1987, 1, p. 37-54.].

Стоянов, Тотко. *Култът към Артемида в Тракия VI в. пр. н. е. – IV в. от н. е.* Автореферат на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор". София, СУ „Св. Кл. Охридски, 1986. [Stoyanov, Totko. *Kultat kam Artemida v Trakiya VI v. pr. n. e. – IV v. ot n. e.* Ph.D. diss. (abstract). Sofia, Sofia University St. Kliment Ohridski, 1986.].

Bieber, Margarete. *Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art*. New York: New York University Press, 1977.

Birk, Stine. Carving sarcophagi: Roman sculptural workshops and their organization. – In: Kristensen, T., Poulsen, B. (eds.) *Ateliers and Artisans in Roman Art and Archaeology*. (=Journal of Roman Archaeology, Supplementary Series Number 92). Portsmouth, Rhode Island, 2012, 13-38.

Gasparri, Carlo. Dionysos. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 1986, III, p. 413-514.

Kahil, Lilly. Artemis. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 1984, II, p. 618-753.

Koleva, Marina. Greek Myths, Roman Art and the Thracians. In: *Ancient Thrace: Myth and Reality*. 13th International Congress of Thracology. Sofia (in print).

Moltesen, Mette. *Catalogue. Imperial Rome II. Statues*. Ny Carlsberg Glyptotek. Copenhagen: Ny Carlsberg Glyptotek, 2002.

Ridgway, Brunilde. *Forth-Century Styles in Greek Sculpture*. Madison: University of Wisconsin Press, 1997.

Ridgway, Brunilde. *Hellenistic Sculpture I. The Styles of ca. 331-200 B.C.* Madison: University of Wisconsin Press, 1990.

Simon, Erika. Diana. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 1984, II, S. p. 792-849.

ON THE USE OF POPULAR ICONOGRAPHIC TYPES OF DEITIES IN ROMAN SCULPTURE FROM BULGARIA

Marina Koleva

Abstract: The present article addresses the copying of the familiar iconographic types of deities on votive reliefs dating back to Roman period, discovered on the territory of present-day Bulgaria. The discussed reliefs share a common feature – namely, the combination of the iconographic scheme of a dynamic, hunting Diana, depicted in mid-action, with the static iconographic types of the other deities like Apollo and Dionysus. On another mentioned relief several deities are depicted: Silvanus is rendered in a relaxed pose, Diana is hunting and the Three Nymphs are dancing. Those were the iconographic types which were included in the standard repertoire of the sculptors and, at the same time, which were immediately recognizable for the provincial society in Roman Thrace. In this sense, their mass use could raise the question: Could it be that in these instances the mentioned deity iconographies were so widespread and familiar because they

had become “patterns”? “Patterns” that are used whenever needed, in various combinations, without being necessarily included in uniform compositions or in particular interrelations. Rather, the emphasis was on the religious connection in the cults of the deities as well as on the recognizability of the deities that were central to the particular rites wherein these reliefs were used.

Keywords: votive reliefs, Roman art, Roman sculpture, Roman Thrace